

PETER BIRKELUND OG HENRIK DETHLEFSEN: Faldskærmsfolk. SOE's arbejde i Danmark 1941-45. Årsskrift for Frihedsmuseets Venner. Kbh. 1986. 160 s. Ill. 45 kr.

Støttekredsen bag Frihedsmuseet udsender et skrift der i de sidste par år har bidraget med selvstændige undersøgelser af besættelsestidens forhold. Her drejer det sig om den engelske sabotageorganisation, Special Operations Executive's virke i Danmark. Observationspunktet er den menige SOE-agent, hvis indsats og portræt aftegnes i det omfang det ofte spinkle materiale tillader. Det er blevet en nyttig oversigt over de 54 agenter der fra 1942 blev bragt ind i Danmark – og hvoraf de fleste hidtil kun har været navne. Fremstillingen er styret af de af Museet indsamlede beretninger, hvad der naturligvis farver de løbende vurderinger og den afsluttende konklusion om SOE's rolle og betydning. En mangel er det at forfatterne i dette prisværdige forsøg på at skrive SOE's »hverdagshistorie« ikke er gået til politirapporterne i Statsadvokatens arkiv, der rummer mange tekniske og personlige oplysninger og et fortrinligt og næsten ukendt billedmateriale.

Bogen har tilsyneladende ingen ambitioner om at sætte SOE ind i en større allieret – eller for så vidt – dansk modstandspolitisk og -organisatorisk sammenhæng, men stiller sig tilfreds med at referere forskningens resultater fra 1950'erne og 60'erne, der ikke længere tilfredsstiller på dette punkt. Dette har givet fremstillingen et konsensuspræg, og det har tilsyneladende forhindret forfatterne i at se, at den afgørende skrankesættende faktor for SOE's virksomhed i Danmark hverken var de politiske, de personelle eller de transport-tekniske problemer, men det faktum at vi krigen igennem lå i den store strategis bagland.

Birkelund og Dethlefsen har i *Nationalmuseets Arbejdsmark fra 1985* skrevet en artikel, »Fox, Tiger og Lion – om de allieredes standardleverancer til modstandsbevægelsen«, der supplerer ovennævnte.

Hans Kirchhoff

CLAUS BRYLD OG STEEN WEIDEMANN (red.): Retsopgøret 40 år efter. RUC-symposiet 1985. RUC i komm. hos Akademisk Forlag, 1986. 201 s. 80 kr.

Prof. Ditlev Tamms disputats om Retsopgøret gav forståeligt nok anledning til genoptagelse af debatten om de ekstraordinære straffelove, arrestationsbølgen i maj 1945 og de mange efterfølgende retssager. Takket være Ditlev Tamms bog og enkelte andre forskningsmæssige indsatser kan diskussionerne nu føres på et mere kvalificeret niveau, ganske enkelt fordi vi ved mere. Det præger også indlæggene i den foreliggende bog, der er udskrifter fra et symposium på RUC i april 1985.

Det er ikke mærkeligt, at de positioner i debatten, der blev indtaget for ca. 40 år siden, genfindes i diskussionerne nu. Derimod kan det undre, at nye originale synsvinkler, f.eks. indpasning af Retsopgøret i den almindelige »back-to-normalcy-proces«, ikke får en mere fremtrædende plads. Noget sådant efterlyses i et par af indlæggene; men der foreligger endnu kun skitser med meget få empiriske holdepunkter.

Den moralske dimension er stadig i focus, dels som levn fra de rystelser samfundssystemet var udsat for, dels i form af »afsløringer« af samfundsmagter-

nes manglende idealitet. Mest markant kommer det frem i RUC-symposiets afsluttende paneldiskussion med den karakteristiske titel: Kan vi lære noget af Retsopgøret?« hvor det fremstilles som en ny erkendelse, at den Montesquieu'ske magtens tredeling ikke er en adækvat model for beskrivelse af magtfordelingen i Danmark.

Flere af indlæggene i symposiet fremdrog yderligere eksempler på eller analyser af arrestationsbølgens excesser eller af Retsopgørets sociale skævhed, der alt efter politisk standpunkt anskues som eksponering af systemets normale indbyggede skævhed eller som en unik begivenhed forårsaget af det halvhjertede kompromis mellem Frihedsrådet og parlamentarikerne. Underspillet blev derimod den noget kyniske betragtning, at overgangen til normale tilstande i Danmark – i forhold til stemningslejet i besættelsens sidste tid og til befrielsesrusen – efter alt at dømme efterlod færre nye sår, end tilfældet var i andre befriede lande.

Prisen herfor betales i Danmark af de tusinder, der stempledtes som landssvigere og behandledes som out-casts. I bogen tegnes der nogle skitsemæssige billeder af retsopgøret set i dette »fiske-perspektiv«, og det er rimeligt, at den side af historien fremdrages. Der er også et par glimt af de pæne normal-danskere, der af omstændighederne midlertidigt blev forvandlet til pøbel. På begge sider af kridtstregen kunne der appelleres til den indre svinehund. Når man prøver at forklare det, er man, sådan som en af de ældre diskussionsdeltagere gør opmærksom på, tilbøjelig til at glemme det tryk af angst, der havde hvilet over landet. Systemforklaringer står ellers højt i kurs i historien, men er næppe nok nødvendige – endsige tilstrækkelige – i denne sammenhæng. Gunnar Nu-Hansen, der gik rundt med mikrofonen og samlede »folkets stemme« ind på vokspladen, var selv lige så grebet af lettelsens rus, som alle andre. Leif Panduro, der af flere deltagere i symposiet fremhæves som den, der fandt det litterære udtryk for stemningen, har også skrevet, at maj 1945 var, som når vi får mål i en svensklandskamp, bare at det varede en hel måned.

Uden nogen nødvendig sammenhæng med hovedemnet førtes der også ved dette symposium en diskussion om arkivadgang, eller rettere begrænsninger i samme. Som det principielle og praktiske problem, arkivadgang for forskningen er i et åbent samfund, er det ikke specielt knyttet til besættelsestiden eller Retsopgøret. Men prof. Jens Engberg tager tråden op efter Carl Madsen; han gør det med de samme misforståelser, de samme insinuationer, men mindre talentfuldt og langt mindre morsomt. Udgiverne har med – måske for stor – skånsomhed redigeret båndudskriften. Det havde været en forbedring, hvis de havde påtaget sig besværet med at gengive de fremlagte synspunkter i de ikke-forberedte indlæg i referat. Bogen er ikke en introduktion til problemerne i Retsopgøret. Diskussionerne føres af personer med forhåndsviden, og læseren må selv være godt inde i emnet for at få udbytte af publikationen.

Henrik S. Nissen